

Dode Zangvogels op de Vloedlijn.

DEAD PASSERINES ON THE TIDE-LINE

C.J. Camphuysen,
Nederlands Stookolieslachtoffer Onderzoek
NSO, Zaandam.

Inleiding.

Tijdens het onderzoek naar olieslachtoffers door het Nederlands Stookolieslachtoffer-Onderzoek (NSO) werden traditiegetrouw niet alleen dode zeevogels genoteerd, maar alle op het strand aanwezige kadavers. Ook zangvogels, die zo nu en dan in grote aantallen op onze kust aanspoelen, werden geregistreerd. In deze bijdrage een overzicht van wat wel, en wat niet, werd gevonden in de jaren 1969 tot en met 1985.

Telwerk en methode.

Van 1969 tot en met 1985 werd in totaal 21795 kilometer strand onderzocht. De meeste gegevens werden verzameld door vogelwerkgroepen en de jeugdbonden voor natuurstudie (NJJN en ACJN). Tellingen werden bij voorkeur te voet uitgevoerd, waarbij de gehele Nederlandse kust regelmatig werd onderzocht. Behalve soorten en aantallen worden daarbij eventuele oliebesmeuring en de staat van de kadavers genoteerd.

Zangvogelstrandingen.

Zangvogels trekken in voor- en najaar soms massaal over zee. Tijdens mist of harde wind raken grote aantallen gedesoriënteerd en uitgeputte exemplaren komen om. Hoe groot de jaarlijkse slachtingen zijn is niet bekend. Aan onze kust vinden soms omvangrijke strandingen van zangvogels plaats. Zo werden vele honderden kadavers gevonden op de Hollandse kust in oktober 1980, oktober 1981, 1982 en september/oktober 1984.

In hoeverre de vastgestelde strandingen een beeld geven van de frequentie van het optreden van zangvogelsterfte op zee en van de betrokken soorten is niet goed bekend. Duidelijk is, dat een eventuele grote sterfte van zangvogels midden op de Noordzee waarschijnlijk niet geregistreerd wordt door strandtellingen. Bij de uitwerking van strandgegevens over de genoemde jaren kwam een bijzonder aspect naar voren dat de geregistreeerde aantallen in een volkomen ander daglicht zet.

Soorten en aantallen.

Van 1969-85 werden tijdens ons onderzoek 102542 dode vogels gerapporteerd. Daarvan waren 5034 exemplaren zangvogels (4.9%), 1522 andere niet-zeevogels (roofvogels, uilen, duiven, papegaaien; 1.5%) en de rest vogels waarnaar de aandacht in het kader van het onderzoek feitelijk uitging.

Ruim 5000 zangvogels lijkt in eerste instantie misschien veel, maar wanneer we het vergelijken met de aantallen over zee migrerende zangvogels is het absoluut een randverschijnsel. Ongetwijfeld komen op zee ook veel grotere aantallen om het leven en klaarblijkelijk verdwijnen de nodige kadavers voortijdig. Vreemd wordt het wanneer we bekijken om welke soorten het gaat (tabel 1).

tabel 1. Soorten en aantallen op het strand gevonden zangvogels, archief NSO 1969-85.

table 1. Species and numbers of beached passerines, NSO files 1969-85.

Species	Soort	aantal/number
<i>Galerida cristata</i>	Kuifleeuwerik	1
<i>Alauda arvensis</i>	Veldleeuwerik	46
<i>Eremophila alpestris</i>	Strandleeuwerik	1
<i>Motacilla alba</i>	Witte Kwikstaart	1
<i>Anthus trivialis</i>	Boompieper	3
<i>Anthus pratensis</i>	Graspieper	12
<i>Anthus spinoletta</i>	Oeverpieper	1
<i>Bombycilla garrulus</i>	Pestvogel	1
<i>Troglodytes troglodytes</i>	Winterkoning	1
<i>Prunella modularis</i>	Heggemus	2
<i>Erithacus rubecula</i>	Roodborst	3
<i>Oenanthe oenanthe</i>	Tapuit	4
<i>Turdus merula</i>	Merel	512
<i>Turdus pilaris</i>	Kramsvogel	644
<i>Turdus iliacis</i>	Koperwiek	2389
<i>Turdus philomelos</i>	Zanglijster	59
<i>Turdus viscivorus</i>	Grote Lijster	10
<i>Sylvia atricapilla</i>	Zwartkop	3
<i>Phylloscopus trochilus</i>	Fitis	1
<i>Phylloscopus collybita</i>	Tjiftjaf	1
<i>Regulus regulus</i>	Goudhaantje	3
<i>Regulus ignicapillus</i>	Vuurgoudhaantje	2
<i>Calcarius lapponicus</i>	IJsgors	1
<i>Plectrophenax nivalis</i>	Sneeuwgorst	7
<i>Fringilla coelebs</i>	Vink	22
<i>Fringilla montifringilla</i>	Keep	7
<i>Serinus serinus</i>	Sijs	1
<i>Carduelis chloris</i>	Groenling	1
<i>Passer montanus</i>	Ringmus	1
<i>Passer domesticus</i>	Huisemus	14
<i>Sturnus vulgaris</i>	Spreeuw	704
<i>Garrulus glandarius</i>	Vlaamse Gaai	1
<i>Pica pica</i>	Ekster	28
<i>Corvus species</i>	ongedeterm. kraai	20
<i>Corvus monedula</i>	Kauw	92
<i>Corvus frugilegus</i>	Roek	6
<i>Corvus corone</i>	Zwarte/Bonte Kraai	88
<i>Passerine species</i>	ongedeterm. zangvogel	341

We zien dat de lijsters 71.8% van het totaal (n= 5034) uitmaken, gevolgd op afstand door de Spreeuw *Sturnus vulgaris* met 14.0% en de kraaien met 4.7% (figuur 1). Voorts stellen we vast dat massaal over zee trekkende soorten als de vinken, de diverse zangers, kwikstaarten en zwaluwen volstrekt of nagenoeg ontbreken. Op of nabij het strand fouragerende soorten, zoals de Kuif- en Strandleeuweriken *Galerida cristata* en *Eremophila alpestris*, de Sneeuwgorz *Plectrophenax nivalis* en de Huismus *Passer domesticus* zijn vertegenwoordigd, terwijl menige soort, die op grond van zijn trekgedrag ook in de lijst had moeten voorkomen, ontbreekt.

Discussie.

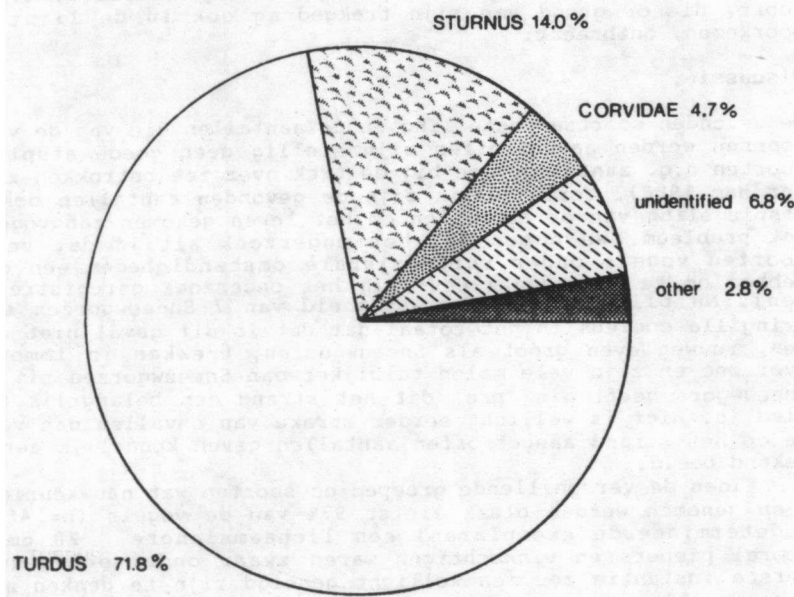
De gevonden soortsaamenstelling en de aantallen die van de verschillende soorten werden aangetroffen zijn stellig geen goede afspiegeling van soorten c.g. aantallen die bij de trek over zee betrokken zijn (cf. Van der Ham 1988). Vermoedelijk zijn de gevonden aantallen ook geen goede afspiegeling van de aantallen om het leven gekomen zangvogels. Nu komt het probleem. We hopen bij het onderzoek altijd dat verschillende soorten vogels onder vergelijkbare omstandigheden een gelijke kans hebben om te stranden (lees: bij het onderzoek geregistreerd te worden). Nu blijkt uit de aanwezigheid van 7 Sneeuwgorzen en 22 Vinken *Pringilla coelebs* in het totaal dat dat in dit geval niet opgaat. Vinken, ruwweg even groot als Sneeuwgorzen, trekken in immense groepen over zee en zijn vele malen talrijker dan Sneeuwgorzen bij de trek. De Sneeuwgorz heeft als 'pre' dat het strand een belangrijk fourageergebied is. Hier is wellicht eerder sprake van omvallen dan van stranden. De op het strand aangetroffen aantallen geven kennelijk een sterk vertekend beeld.

Toen de verschillende groepen en soorten wat nauwkeuriger onder de loep genomen werden bleek liefst 97% van de vogels (n= 4693 op soort gedetermineerde exemplaren) een lichaamslengte 20 cm te hebben. Vooral piepers en vinkachtigen waren zwaar ondervertegenwoordigd. In eerste instantie zou men wellicht geneigd zijn te denken aan de vindkans van kleine versus iets grotere zangvogels. Maar het is niet reëel te veronderstellen dat een paar vleugels van een Koperwiek *Turdus iliacis* (want compleet werden ze zelden aangetroffen) gemakkelijker gevonden zou worden dan een paar vleugels van een vink. De oplossing van het probleem lijkt dan ook elders te liggen.

Tijdens de trek van zangvogels is het doorgaans feest voor de meeuwen. Regelmatige bezoekers van onze kust zijn vertrouwd met het beeld van groepen meeuwen die vermoeide zangvogels hardnekkig achtervolgen en proberen te verdrinken. Van de op onze kust gevonden zangvogels is dan ook een absolute minderheid nog in het bezit van de romp: aangepikte kadavers. Zangvogels kleiner dan 20 cm lichaamslengte vallen net binnen het bereik van de opengesperde meeuwenwingsnavel; zij kunnen in zijn geheel worden ingeslikt. Iedereen die wel eens een Grote Burgemeester *Larus hyperboreus* een Kleine Alk Alle alle (lichaamslengte ongeveer 20 cm) heeft zien verorberen weet dat dit wel eens de magische grens kan zijn. Kleine Alken kunnen net, of net niet worden ingeslikt, maar het kost stellig geweldige moeite. Het vrijwel volstrekt ontbreken van dode Goudhaantjes *Regulus regulus* op ons strand is nu echter begrijpelijk. Een onvermoed resultaat van het onderzoek aan olieslachtoffers.

Het bewerken van de gegevens uit het NSO-archief werd mogelijk gemaakt door financiële ondersteuning van Werkgroep Noordzee/Vogelbescherming na een actie van Jos Brink in het televisieprogramma 'Wedden Dat'. De resultaten zullen te zijner tijd integraal gepubliceerd worden.

n = 5034

figuur 1. Soortsamenstelling zangvogelvondsten aan de kust, archief NSO 1969-85.

figure 1. Species composition, passerines found at the beach, NSO files 1969-85.

Summary During the beached bird surveys in the Netherlands from 1969 through 1985 (covering about 22000 km), 5034 passerines were found, the species composition of which is expressed in both table 1 and figure 1. It is remarkable that species measuring 20 cm or more (especially thrushes) seem to be overrepresented in the sample, when compared to other species migrating across the North Sea. This discrepancy is attributed to the swallowing capacity of the larger gull species foraging on dying passerines, which tends to swallow the smaller species entirely, while being unable to do so with larger birds.

Literatuur

Ham, N.F.van der 1988. Meetpost Noordwijk 1978-1982, verslag nr. 4, Columbidae-Emberizidae. Sula 2(3):83-90.

C.J.Camphuysen, landelijk coördinator NSO, Perim 127, 1503 GB Zaandam.